

tiškánskych spisovateľov pokladal za predchodcov bernolákovcov.³² Vedomú snahu písať v domacom jazyku (po slovensky) evidoval Lepáček u H. Gavloviča, tiež u trojice príslušníkov Slovenského učeného tovaríšstva: Gazda, Benčíč, Šimko, ktorí „už celkom otvorene a zrejme píšú o slovenskom národe a o slovenskej reči“. Presvedčivým argumentom o kráse domáceho jazyka bol pre neho úryvok z Benčíčovho úvodu k maďarskému prekladu polemicko-apologetického spisu P. Pázmáňa Hodegus: „Mohel by som tuto mlúvit o rozličnem spūsobe slovenskej reči; nebo dobre mi je známo, že jináč v slávnej Prešporskéj stolici v osade Vištuk rečenej hovorí muj premilý krajan: jináč v slávnej Abaujskéj stolici Košičan, jináč v slávnej Nitranskéj stolici Skaličan: každý svého mlúvení spūsob chválí: nebo jemu materinský jest. Pravda sice jest, že slovenská reč mne jest materinská, pravda jest, že uhersku reč v mém devátém roku sem se naučil (...) Jest obojá pekna, ve svých slovách hojná: ale materinská milejšá, nebo libežnejšá.“³³

Hoci Lepáčekov postup uplatňovaný pri evidovaní dôkazov o slovenskej etnicite sa z dnešného pohľadu javí ako poplatný pozitívistickej metóde, ba pôsobí niekedy anachronicky, alebo dokonca s ohľadom na dobu vzniku v čase existencie Slovenského štátu vyznieva aj kontroverzne, nestráca svoju legitimitu, lebo je dokladom o súvekom hľadaní koreňov domácej kultúry. Jeho pokus o pohľad na národnostnú otázku vo františkánskej reholi v 17. a 18. storočí cez prizmu literárnych textov zostáva pre literárnu históriu bez pochýb cenným a pozoruhodným dokumentom.

P. Celestín Lepáček OFM a hudobnohistorický výskum na Slovensku

LADISLAV KAČIC, Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Bratislava

V čase, keď P. Celestín Lepáček publikoval svoje prvé texty k hudobným dejinám františkánov u nás, hudobnohistorický výskum na Slovensku bol ešte doslova „v plienkach“. Práve v tom čase zásluhou prof. Dobroslava Orla, prvého ordinára hudobnej vedy na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, totiž ešte len vzniklo prvé slovenské profesionálne muzikologické pracovisko.¹

³² „V dejinách národného života Slovákov títo priekopníci slovenského povedomia zasluhujú veľké uznanie. Veď oni pripravili cestu Bernolákovcom, Bernolákovci Štúrovcom, títo (...) až po Hlinku a za naše splnenie vrcholných požiadavok národných, samostatnosti“ (LEPÁČEK, C.: *Počiatky slovenského národného prebudenia prednesené na ľudovýchovných kurzoch v Malackách dňa 1. marca 1940*. In: Archív literatúry a umenia SNK, sign.: 155 V 20, s. 14).

³³ LEPÁČEK, C. A.: *Benčíčov preklad Pázmányovho Hodegusa*. Martin, 1944, s. 20 (pozri tiež LEPÁČEK, C. A.: *Františkánsky prínos do slovenskej kultúry. Výber z diela*. Bratislava, 2005, s. 164).

¹ Pozri bližšie publikáciu *Slovenská hudobná veda (1921 – 2001), minulosť, súčasnosť, perspektívy. Zborník k 80. výročiu Katedry hudobnej vedy FF UK*. Bratislava : Katedra hudobnej vedy FFUK, 2001, najmä príspevok CHALUPKA, L.: 80 rokov Katedry hudobnej vedy na FFUK, s. 9 – 31.

P. Lepáček bol síce literárny historik, no počas svojich výskumných ciest po františkánskych kláštoroch Salvatoriánskej provincie systematicky mapoval aj hudobné prame-
ne. O mnohých z nich podal v tridsiatych a štyridsiatych rokoch minulého storočia prvé
základné informácie a jeho texty sa tak stali východiskom nielen pre výskumy rádového
spolubrata a vrstovníka P. Vševlada Gajdoša OFM, ale aj pre nasledujúce generácie hu-
dobných historikov (R. Rybář, J. M. Terrayová). Zároveň treba zdôrazniť, že k Lepáč-
kovým prácam je nevyhnutné vracť sa i dnes. Samozrejme, dnes, po desaťročiach, je
v nich už všeličo prekonané, no ešte stále v nich možno nájsť množstvo cenných údajov
o rukopisoch, ktoré mali od čias Lepáčkových kláštorých výskumov pohnuté osudy, ba
niektoré z nich sú dnes dokonca stratené. Pravda, prístup P. C. Lepáčka k hudobnohisto-
rickej problematike – na rozdiel od literárnej vedy – zriedkakedy prekonal úroveň heuris-
tiky; ťažko by sme tu hľadali texty rovnocenné Lepáčkovým prácam o P. Hugolínovi
Gavlovičovi OFM alebo P. Benignovi Smrtníkovi OFM.² To však v žiadnom prípade ne-
znižuje hodnotu jeho početných štúdií a článkov z oblasti hudobných dejín a hudby fran-
tiškánov.³

Je pochopiteľné, že Lepáčkovy práce z dejín hudby františkánov majú z väčšej čas-
ti súpisový charakter, veď prevažná väčšina hudobných prameňov, o ktorých písal, nebo-
la dovtedy známa, a je rovnako pochopiteľné, že sa zaoberal prakticky výlučne františ-
kánskymi prameňmi – veď aj jedna z prvých ťažiskových prác prof. Orla publikovaných
na Slovensku (Hudební památky františkánské knihovny v Bratislavě, 1930) je venovaná
tejto problematike. S odstupom času ťažko hodnotiť, či P. C. Lepáčka inšpiroval D. Orel,
alebo to bolo opačne, t. j. či Orel vedel o Lepáčkových výskumoch vo františkánskych
knihniciach (čo je veľmi pravdepodobné), to všetko však nie je podstatné. Faktom zostá-
va, že obaja sa prakticky súčasne zaoberali z veľkej časti rovnakou problematikou a do-
speli aj k veľmi podobným záverom – z františkánskej hudby 18. storočia vyzdvihli dve
výnimočné postavy: P. Paulína Bajana (1721 – 1792) a P. Edmunda Paschu (1714 – 1772),
hoci dnes vieme celkom isto, že ten druhý mal nielen s konvolútom *Harmonia pastoralis*
– *Prosaе pastorales*, ktorý pochádza prevažne z ruky jeho mladšieho rádového spolubra-
ta P. Juraja Zruneka (1736 – 1789), ale aj s hudbou všeobecne iba máločo spoločné.⁴
Lepáček prevzal Orlovu – ako sa ukázalo o polstoročie neskôr – chybnú identifikáciu

² LEPÁČEK, P. C. OFM: Život a dielo P. Hugolína Gavloviča. Výročné správy františkánskeho gymnázia
v Malackách za škol. roky 1931 – 1932, (separát). LEPÁČEK, P. C. OFM: In: *Benignus Smrtník, život
a dielo*. Litteraria Historica Slovaca I – II, Bratislava, 1946 – 1947, s. 25 – 50.

³ NB. podobne je to aj v prípade P. V. Gajdoša – obaja sa v typicky františkánskom duchu nikdy „nehrali
na odborníkov“ v oblasti, v ktorej neboli profesionálne vyškolení; pre oboch nebolo žiadnym problémom
odkázať na hudobných historikov pri hlbšom riešení nejakého konkrétneho hudobnohistorického problé-
mu, javu, pri hlbšom muzikologickom vyhodnotení prameňa a pod. V súvislosti s Bajanom P. C. Lepáček
napr. napísal (cit.): „Jeho spisy hodné by bolo oceniť i s rečového ohľadu, tiež aj muzikálneho. Ale táto
úloha iste čaká povolanějších mužov a odborníkov.“ (LEPÁČEK, P. C. OFM: Príspevky k dejinám cir-
kevnej hudby na Slovensku. In: *Kultúra*, roč. 4, 1932, č. 2, s. 120.)

⁴ Pozri bližšie KAČÍČ, L.: Juraj Zrunek – autor Harmonie Pastoralis? In: *Hudobný život*, roč. 21, 1989,
č. 26, s. 10, ako aj úvod k novému vydaniu prvej vianočnej omše P. J. Zruneka – ZRUNEK, P. J. OFM:
Missa I pro Festis Natalitiis (ex Harmonia Pastoralis). Ladislav Kačič [ed.]. Bratislava : Hudobný fond,
1993.

pisateľa tohto konvolútu, pisateľa, ktorého navyše obaja mylne stotožnili s autorom, skladateľom dvoch originálnych latinsko-slovenských vianočných omší v *Harmonii Pastoralis*. Iný „záchytný bod“ ako údaj „*compositae et conscriptae a Patre Claudiano Ostern*“ na titulnom liste *Prosae pastorales* s neskôr dopísanou poznámkou „Ed: Pa:“ však v tom čase neexistoval a túto literárnu alúziu na Paschov zdravotný stav nebolo v podstate možné rozlúštiť inak.⁵ Samozrejme, horlivosť, s akou sa z pisateľov, kopistov zborníkov (v tomto prípade konkrétne františkánskych), „vyrábali“ skladatelia, treba brať ako typickú dobovú črtu. Tento trend trval až do konca šesťdesiatych rokov minulého storočia, čo je v podstate rovnako pochopiteľné; menej pochopiteľné je však to, že ešte aj dnes mnohí zostávajú na úrovni poznatkov spred vyše polstoročia (!).

P. Lepáček v sebe nezaprel literárneho historika ani v tom zmysle, že ho zaujímala predovšetkým františkánska hudba s textami v súdobom slovenskom jazyku, a nie napríklad hudba s latinským textom. V štúdiu *Redlov kancionál* (1940/41) o tomto prameni zmiešaného obsahu to formuluje jasne: „nás zaujímajú slovenské piesne“⁶. Hoci D. Orel tiež venoval vo svojich štúdiách značný priestor tejto – najoriginálnejšej – časti františkánskej tvorby, predsa len tento univerzitný profesor si viac všimal aj hudbu na latinské texty. V tom vidieť jeden z rozdielov medzi nimi, hoci určite nie najpodstatnejší. Na rozdiel od P. C. Lepáčka však D. Orel písal o Bajanových pastorelách v duchu vtedajšej čechoslovakistickej koncepcie ako o „českých“;⁷ Lepáček vo svojich starších prácach síce tiež používa termín „československá reč“, no neskôr od neho upustil.

Veľmi cenné sú už Lepáčkove najstaršie štúdie venované problematike hudby – *Františkánske kancionále* a *Františkánske pašionále*, publikované v r. 1932, resp. 1931.⁸ V úvode prvej práce venuje autor najväčší súvislý priestor problematike hudby, a to v podobe dlhšieho citátu o problematike spevu a „spevavosti“ z predslovu P. Honoria Böhma OFM k publikácii *Nábožné spevy* (1877).⁹ K „spevavosti“ prostého ľudu a františkánov („jeho sladkej materčiny používali pri bohoslužbách“¹⁰) sa vracal P. C. Lepáček potom nielen v štúdiách venovaných hudobnohistorickej problematike, ale napr. aj v článku *Františkáni v slovenskej literatúre pred Bernolákom* (1937).¹¹ V práci *Františkánske kancionále* priniesol prvý súpis Bajanových zborníkov (celkove ich uvádza päť), cenné sú v tejto štúdii aj údaje o ďalších františkánskych kancionáloch z 19. storočia (nazýva ich

⁵ OREL, D.: *Hudební památky františkánské knihovny v Bratislavě*. Bratislava : Filozofická fakula Univerzity Komenského (tiskem Státní tiskárny v Praze), 1930, s. 26, resp. LEPÁČEK, P. C. OFM: *Františkánske kancionále*. Časopis katolíckého duchovenstva, Praha, roč. 73 (98), 1932, s. 350. Ostatne, rukopisy ani písmo P. J. Zrúneka OFM neboli v tom čase ešte známe.

⁶ LEPÁČEK, P. C. OFM: *Redlov kancionál*. Výročná zpráva Rehoľného slovenského gymnázia v Malackách za šk. rok 1940/41, s. 5.

⁷ OREL, D.: C. d., s. 24 – 25 („česká mešní píseň“, „české písně adventní a vánoční“ a pod.).

⁸ LEPÁČEK, P. C. OFM: *Františkánske kancionále*. Časopis katolíckého duchovenstva, Praha, roč. 73, 1932, (98), s. 310 – 316 a 359 – 372. LEPÁČEK, P. C. OFM: *Františkánske pašionále*. Časopis katolíckého duchovenstva, Praha, roč. 72 (97), 1931, s. 881 – 891.

⁹ *Františkánske kancionále*. Časopis katolíckého duchovenstva, Praha, roč. 73 (98), 1932, s. 310 – 311.

¹⁰ Tamže, s. 311.

¹¹ LEPÁČEK, P. C. OFM: *Františkáni v slovenskej literatúre pred Bernolákom*. In: *Kultúra*, roč. 9, 1937, č. 6, s. 119 – 122.

podobne ako viaceré iné pramene podľa miesta nálezu, napr. tri Beckovské kancionály a pod.); najviac priestoru však venuje konvolútu *Harmonia pastoralis – Prosaе pastoralis*. Okrem iného píše: „autorom je P. Edmund Paska, veľký hudobný skladateľ františkánsky v 18. stor.“¹². Nápadná je správna, resp. pôvodná podoba Paschovho priezviska (Paska),¹³ neskôr sa aj Lepáček priklonil k dodnes všeobecne zaužívanej podobe „Pascha“.

Rovnako vzácna je aj Lepáčkova práca podobného – t. j. prevažne súpisového – charakteru *Františkánske pašionále*. Tento text zaujme ešte i dnes svojou obdivuhodnou komplexnosťou: Lepáček uvádza chronologicky 13 pašionálov z rôznych františkánskych knižníc (Hlohovec, Nové Zámky, Pruské, Bratislava, Skalica, Žilina, Trnava, Malacky, Nitra, Beckov) zo 17. – 19. storočia. Neskoršie výskumy už nijako podstatne nerozšírili tento „tezaurus“ františkánskych prameňov obsahujúcich slovenské pašie, ktoré veľmi zaujali P. C. Lepáčka aj svojou jazykovou stránkou. Lepáčkove predpoklady o českých predlohách („vo všeobecnosti skladateľa text k pašiam čerpali z českých biblií“¹⁴), najmä v prípade tých najstarších pašionálov, potvrdil i neskorší výskum.

Uvedené poznatky možno v stručnej podobe nájsť aj v niektorých menších Lepáčkových syntetických prácach, napr. *Františkáni v slovenskej literatúre pred Bernolákom* (1937), tu však už spomína v súvislosti s P. P. Bajanom „desať hudobných zborníkov a dva zborníky krásnych slovenských kázní“¹⁵. Bajanovi venoval P. C. Lepáček aj rozsiahlu špeciálnu štúdiu *Príspevky* (2. časť je nazvaná *Poznámky*) *k dejinám cirkevnej hudby na Slovensku* (1932).¹⁶ V prvej časti autor predložil verejnosti prvý vyčerpávajúci životopis nášho významného františkánskeho kazateľa a skladateľa, pričom základným východiskom mu bola dovtedy neznáma Bajanova latinská autobiografia. V druhej časti uvádza súpis a základný opis ôsmich Bajanových zborníkov, ako aj početné ukážky zo slovenských textov Bajanových pastorel. Prvýkrát spomína aj v tom čase znovuoobjavený, resp. zásluhou Mons. J. Pöstényiho a M. Schneidra-Trnavského „zverejnený“ *Skalický slovenský spevník*, vďaka ktorému sa mnohé Bajanove piesne dostali do Jednotného katolíckeho spevníka.¹⁷ Len na porovnanie pripomíname, že neskôr P. V. Gajdoš (1971) poznal celkove 13 Bajanových hudobných zborníkov (z toho jeden nezvestný),¹⁸ v súčasnosti, resp. od r. 1992

¹² LEPÁČEK, P. C.: *Františkánske kancionále*. Časopis katolíckeho duchovenstva, Praha, roč. 73 (98), 1932, s. 316.

¹³ Tamže, s. 359.

¹⁴ LEPÁČEK, P. C. OFM: *Františkánske pašionále*. Časopis katolíckeho duchovenstva, Praha, roč. 72 (97), 1931, s. 891.

¹⁵ *Františkáni v slovenskej literatúre*. In: *Kultúra*, roč. 9, 1937, č. 6, s. 121.

¹⁶ LEPÁČEK, P. C. OFM: *Príspevky k dejinám cirkevnej hudby na Slovensku*. In: *Kultúra*, roč. 4, 1932, č. 2, s. 120 – 127, resp. LEPÁČEK, P. C. OFM: *Poznámky k dejinám cirkevnej hudby na Slovensku*. In: *Kultúra*, roč. 4, 1932, č. 3, s. 202 – 210.

¹⁷ *Jednotný katolícky spevník*, Trnava, 1937. O Schneidrových úpravách Bajanových piesní pozri bližšie LENGOVÁ, J.: *Bajanovská tradícia v 19. a 20. storočí*. In: *P. Paulín Bajan OFM (1721 – 1792) a slovenská hudba, literatúra, kazyk v 18. storočí. Zborník referátov z konferencie*. Ladislav Kačic [ed.]. Bratislava : Serafin, 1992, s. 156 – 164, ako aj BAJTOŠ, D.: *Piesne P. Paulína Bajana v Jednotnom katolíckom spevníku*, tamže, s. 175 – 178.

¹⁸ GAJDOŠ, P. V. OFM: *Hudobné zborníky Pavlína Bajana*. In: *Musicologica slovacica* III. Bratislava, 1971, s. 181 – 225.

je známych 14 hudobných zborníkov (z toho jeden nezvestný).¹⁹ I táto zbežná „štatistika“ svedčí v prospech serióznej heuristickej práce P. C. Lepáčka.

Azda ešte väčšiu pozornosť než Bajanovi venoval Lepáček v úvode spomínanému „skladateľovi“ P. Edmundovi Paschovi. Po štúdiu *Kancionále a pašionále františkána P. Edmunda Paschu* (1932)²⁰ sa vrátil k tejto problematike v štyridsiatych rokoch, a to v dvoch menších prácach: *Paschov Prešovský pašionál* (1941)²¹ a *Paschova epifonema* (1943)²². Aj v nich sa prejavuje Lepáčkova literárnohistorická orientácia, pričom tentoraz analyzuje podrobnejšie aj latinské verše širšej kultúrnej verejnosti určite najznámejšieho františkánskeho „hudobníka“, v skutočnosti – ako ukázali neskoršie výskumy – skôr „ne-hudobníka“.²³

Aspoň letmo treba spomenúť aj Lepáčkov záujem o ľudovú pieseň, najmä o jej historické vrstvy. Už v štúdiu *Františkánske kancionále* spomína aj zberateľskú aktivitu P. Adalberta Šimka OFM a jeho *Cantiones Nationales Slavicae*, no neskôr venoval tejto problematike aj špeciálnu štúdiu (*Príspevok k dejinám slovenskej ľudovej piesne*),²⁴ v ktorej argumentačne spochybnil františkánsku provenienciu zborníka, dovtedy pripisovaného P. A. Šimkovi.

Ak sa máme pokúsiť o stručné zhrnutie a zaradenie hudobnohistorickej spisby P. Celestína Lepáčka do celkového dobového kontextu, treba nielen pripomenúť, že zmienky o P. Paulínovi Bajanovi a P. Edmundovi Paschovi možno nájsť aj v mnohých jeho ďalších textoch,²⁵ no predovšetkým je potrebné zdôrazniť, že v čase publikovania prvých textov ešte vôbec neexistovala systematická publikačná činnosť v oblasti muzikológie (ktorú vtedy – aj v zahraničí – reprezentovala prakticky výlučne hudobnohistorická spisba). Tú začali vyvíjať vlastne až prví Orlovi žiaci K. Hudec, A. Hořejš a F. Zagiba od prelomu štyridsiatych a päťdesiatych rokov minulého storočia. Tým väčšími treba zdôrazniť význam Lepáčkových aktivít a systematickej snahy o vyhľadávanie a skúmanie hudobných prameňov z prostredia slovenských františkánov. Vytvoril tak dobré predpoklady pre prácu ďalších generácií, vrátane tej dnešnej, ba aj budúcich.

¹⁹ KAČIČ, L.: Život a hudobná tvorba P. Paulína Bajana. In: *P. Paulín Bajan OFM (1721 – 1792) a slovenská hudba, literatúra, jazyk v 18. storočí. Zborník referátov z konferencie*. Ladislav Kačič [ed.]. Bratislava : Serafín, 1992, s. 51 – 64.

²⁰ LEPAČEK, P. C. OFM: Kancionále a pašionále františkána P. Edmunda Paschu. In: *Kultúra*, roč. 4, 1932, č. 4, s. 268 – 274.

²¹ LEPAČEK, P. C. OFM: Paschov Prešovský pašionál. In: *Sborník Matice slovenskej*, II. časť. In: *Literárna história*, roč. 19, 1941, č. 3, s. 262 – 267.

²² LEPAČEK, P. C. OFM: Paschova epifonema (životopisná črta). In: *Kultúra*, roč. 15, 1943, č. 8 – 9, s. 346 – 349.

²³ Skutočnosť, že P. Edmund Pascha (Paska) mal – okrem troch pašionálov obsahujúcich iba gregoriánsky chorál (t. j. žiadnu komponovanú hudbu), ktoré napísal – len máločo spoločné s hudbou, by sa mala dnes brať ako fakt. Ide tu o celkom prirodzený vývoj ľudského i vedeckého poznania, ktorý treba brať v súčasnosti či v budúcnosti vážne. Fakt, že naše poznatky sú dnes iné, nemení nič na tvrdení, že P. C. Lepáček podobne ako o čosi neskôr P. V. Gajdoš pripravili dobrú pôdu pre ďalšie hudobnohistorické výskumy.

²⁴ LEPAČEK, P. C. OFM: Príspevok k dejinám slovenskej ľudovej piesne. In: *Sborník Matice slovenskej* 1938 – 1939.

²⁵ Výber štúdií P. C. Lepáčka vyšiel nedávno (LEPAČEK, P. C. OFM: *Františkánsky prínos do slovenskej kultúry. Výber z diela*. Bratislava : Serafín, 2005), neobsahuje však niektoré texty, o ktorých píšeme v tomto príspevku. Preto sa všade odvolávame na pôvodné pramene.